

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

ШАРОВА ТЕТЯНА МИХАЙЛІВНА

УДК 821.161.2 – 312.6.10 Бондар

**ВАСИЛЬ БОНДАР: ПОЕЗІЯ ТА ХУДОЖНЯ ПРОЗА ПИСЬМЕННИКА
ЯК БІОГРАФІЧНИЙ ЛАНДШАФТ**

10.01.01 – українська література

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Дніпропетровськ – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Маслов Іван Степанович,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди,
завідувач кафедри української
та світової літератури.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Голобородько Ярослав Юрійович,
Південноукраїнський регіональний
інститут післядипломної освіти
педагогічних кадрів (м. Херсон),
завідувач кафедри теорії і методики
викладання гуманітарних дисциплін;

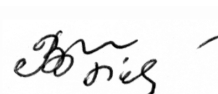
кандидат філологічних наук, доцент
Конончук Михайло Миколайович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
доцент кафедри історії української
літератури та шевченкознавства.

Захист відбудеться “18” березня 2010 року об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 08.051.12 Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара (49027, Дніпропетровська обл., м. Дніпропетровськ, пл. Т.Г. Шевченка, 1).

Із дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара (49050, м. Дніпропетровськ, вул. Козакова, 8).

Автореферат розісланий “16” лютого 2010 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.П. Біляцька

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Найвагомим першоджерелом для рецепції художнього світу митця є його твори – основна складова всієї літературної спадщини. Вони становлять науковий інтерес не тільки як матеріал для вивчення біографії, але і як оригінальний спосіб відображення всієї багатогранності духовного життя письменника та індивідуальності його мислення.

У літературознавстві ХХ ст. виникає потреба дослідження елементів біографізму. Біографізм – комплекс літературознавчих понять, що мають відношення до життєвого шляху письменника та його творчості. Включає він власне біографію, автобіографію, бібліографію. Як літературознавча проблема, біографізм має безпосереднє відношення до концептів “автор і авторство”, до невичерпної складності поняття “суб’єкт творчості”, тісного і багатопланового зв’язку між письменником і його твором.

Дискусійний характер феномена шістдесятництва залишає багато питань, які потребують точнішої відповіді, глибшого вивчення його витоків і наслідків. Постать Василя Бондаря (1923–1969 рр.) як поета талановитого, непересічного заслуговує на пильнішу увагу.

Василь Бондар відомий як письменник, критик, літературознавець, публіцист. У 1941 р. після закінчення першого курсу мовно-літературного факультету Лубенського учительського інституту був мобілізований на будівництво укріплень в районі м. Орлиця і потрапив у полон. З Хорольського табору винищення, куди його кинули окупанти, він утік до рідного села. Згодом був заарештований гестапо і до кінця війни відбував ув’язнення в фашистських концтаборах. Після війни працював кріпильником на шахтах Донбасу. У 1947 р. закінчив Чернігівський учительський інститут, а в 1952 р. філологічний університет Львівського університету (екстерном). Викладав українську мову і літературу в школах м. Ізмаїла та Харкова. Друкуватися почав з 1947 р. Враження від перебування у фашистських концтаборах лягли в основу багатьох поетичних і прозових творів. Автор збірок поезій “Маки на дроту” (1959), “Зоре моя непогасна” (1960), “Сонце над хмарами” (1963), “Поезії”, “Пам’ять і мрія” (1967), “Ми ідемо далі” (1970); повістей “Все-правда” (1963), “Листя летить проти вітру” (1964), “Рідні пороги” (1967); роману “Зорі гаснуть на світанку” (1971); збірки оповідань “Лебеді летять на південь” (1966). У своїй творчості утверджував любов до рідної землі, оспівував духовну велич людини.

Протягом багатьох років його творчість привертала пильну увагу критиків та літературознавців. Серед літературних студій, що торкаються творчості письменника, можна назвати праці В. Дончика, В. Дяченка, М. Жулинського, М. Ільницького, Г. Сивоконя, Г. Штоня та ін. Але ці дослідження не є вичерпними: літературознавці часто зверталися до аналізу феномена шістдесятництва, розгляду елементів біографізму в творчості

письменника, однак постать Василя Бондаря залишалась маловивченою. Власне кажучи, ми не маємо ґрунтового дослідження спадщини письменника, незважаючи на те, що схвальну оцінку його творчості дали Л. Новиченко, В. Речмедін, Є. Сверстюк, М. Шаповал та ін. Свого часу про Василя Бондаря багато писали харківські критики та письменники Ю. Барабаш, В. Брюгген, Г. Гельфандбейн, Ю. Герасименко, З. Голубєва, К. Гордієнко, В. Добровольський та ін. У своїх дослідженнях вони здебільшого акцентували увагу на відтворенні воєнних подій, змалюванні прийомів відображення життя в концтаборах у прозі та поезії Василя Бондаря. Писали про нього і колеги по перу та друзі – І. Багмут, І. Вирган, В. Мисик, І. Муратов, але ці матеріали більше публіцистичного, аніж наукового характеру.

Не залишилася поза увагою й проблема біографізму в поетичних та прозових творах Василя Бондаря, про що свідчать публікації в журналах “Прапор” (“Березіль”), “Вітчизна”, “Слово і час” тощо. Зміст наукових праць переконує, що у процесі переосмислення історії української літератури ця проблема набуває нової якості.

Увагу науковців привертають різні чинники становлення індивідуального стилю Василя Бондаря і формування творчого методу митця. Ми маємо окремі спостереження стосовно індивідуальної словесної творчості, стилю, поетики, зауваження щодо творчого методу, але системного цілісного дослідження названих проблем у вітчизняному літературознавстві немає. Цим і зумовлена **актуальність** обраної нами теми дисертації.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалося в межах тематики кафедри української та світової літератури Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, серед пріоритетних завдань і планів якої є вивчення й переосмислення творчої спадщини письменників ХХ століття. Тему дисертації узгоджено й затверджено на засіданні бюро наукової ради НАН України з проблеми “Класична спадщина та сучасна художня література” (протокол № 5 від 18 грудня 2007 року).

Метою дослідження є цілісне прочитання творів Василя Бондаря, виявлення елементів біографізму в поезії та художній прозі письменника.

Реалізація заявленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- здійснити огляд літературознавчих праць, присвячених розробці проблеми біографічних ландшафтів у творчості Василя Бондаря;
- з’ясувати рівень вивчення досліджуваної проблеми;
- дослідити художні особливості елементів біографізму в неопублікованих творах письменника;
- на матеріалі художніх текстів, що містять спогади й автобіографічні відомості, виявити особливості відображення та переосмислення в них подій і особистостей, збережених у літературній пам’яті Василя Бондаря;

– з'ясувати художньо-естетичну, пізнавальну та виховну цінність творів Василя Бондаря.

Об'єктом дослідження в дисертаційній роботі є поетичні та прозові твори письменника.

Предметом дослідження є елементи біографізму в творчому доробку Василя Бондаря.

Теоретико-методологічну основу дисертації становлять праці вітчизняних літературознавців В. Агеєвої, І. Багмута, Ю. Барабаша, Ю. Безхутрого, В. Брюггена, О. Галича, М. Жулинського, З. Голубевої, в яких методологічно обґрунтовується взаємозв'язок літературного процесу та особистості митця. Використання наукових досліджень Г. Гельфандбейна, Г. Сивоконя, М. Шаповала та ін., а також філософів С. Аверинцева, І. Бичка, А. Грекулова, А. Євлахова, педагога С. Гончаренка та психолога А. Руткевича надало можливість для комплексного вивчення специфіки біографічної прози та поезії Василя Бондаря.

Відповідно до завдань застосовано історико-порівняльний, системний, типологічний та біографічний **методи** дослідження, що дало можливість виокремити особливості творчої лабораторії письменника, визначити результативність його участі у літературному процесі ХХ ст.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що у дослідженні вперше робиться комплексний аналіз художньої спадщини письменника, уперше аналізуються естетико-філософські засади творчості автора (прози, поезії, есеїстики, публіцистики). У дисертації вперше обґрунтовано роль біографізму, зокрема у висвітленні поетикальних концептів та біографічних структуриантів у творчості письменника, а також у відтворенні ідейно-естетичних пошуків митця 50–60-х рр. ХХ ст., проаналізовано жанрово-стильову типологію поезії та художньої прози письменника. Особливу увагу в роботі приділено художнім особливостям елементів біографізму.

Теоретичне значення роботи. Результати дослідження сприятимуть подальшому розвитку вітчизняної української літератури, допоможуть глибше осягнути природу творчості Василя Бондаря, виявити естетико-філософські особливості поетикальної парадигми у літературі ХХ ст.

Практичне значення результатів роботи полягає в можливості розширення дослідницького дискурсу вивчення особливостей творчості Василя Бондаря. Матеріали дисертації можуть бути використані під час викладання спецкурсів із історії української літератури, теорії літератури, на факультативних заняттях у загальноосвітніх школах і вищих навчальних закладах, при написанні дипломних і курсових робіт студентами-філологами.

Апробація результатів дослідження. Зміст дисертації та результати дослідження апробовані на засіданнях кафедри української та світової літератури Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди та на Всеукраїнській науковій конференції “Українська

література: погляд із XXI століття” (20–21 червня 2008 р., Миколаїв), Міжнародній науковій конференції “Література, мистецтво та гуманітарні науки XXI століття в перспективі глобалізаційних процесів” (18–20 вересня 2008 р., Харків), VIII Всеукраїнській науково-теоретичній конференції “Українська література: духовність і ментальність” (17–18 жовтня 2008 р., Кривий Ріг), VII Всеукраїнській науковій конференції “Слобожанщина: літературний вимір” (13 лютого 2009 р., Луганськ).

Публікації. Основний зміст дисертації відтворений у 9 публікаціях, з них 7 опубліковані у фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура й обсяг роботи. Структурна побудова дисертації зумовлюється основною її метою та завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, зокрема архівних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 188 сторінок, із них 169 сторінок основного тексту. Список використаних джерел містить 256 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, його актуальність, сформульовано мету й завдання роботи, визначено основні методи аналізу, предмет і об’єкт дослідження, висвітлено зв’язок дисертації з науковими програмами й планами, продемонстровано наукову новизну і теоретичне та практичне значення отриманих результатів, а також подано інформацію про апробацію роботи та публікації результатів дослідження.

Перший розділ “Біографічні структури та поетикальні концепти художньої творчості Василя Бондаря у критиці та літературознавстві” містить відомості про стан наукової розробки теми; з’ясовано біографічні елементи та поетикальні особливості художньої творчості Василя Бондаря в літературно-критичній оцінці вітчизняних дослідників.

У роботі максимальна увага зосереджується на визначенні поняття біографічної прози як одного з найдавніших літературних жанрів та наголошується на тому, що це поняття в теоретичному плані осмислене недостатньо. Поява в українському літературознавстві значної кількості праць з біографістики та проблема об’єктивного й суб’єктивного в біографічних творах (О. Галич, О. Дацюк, Г. Сивокінь), за якою, по суті, стоять суб’єкт і об’єкт історії, ще й досі не знайшла ґрунтового висвітлення.

Перед українськими дослідниками досить часто постає проблема термінологічної неузгодженості, неточності чи багатозначності. Значною мірою це зумовлено порівняно недавньою появою в літературознавстві найважливіших ідей європейських теоретиків ХХ ст. М. Бахтін, розробляючи переважно філософсько-методологічний аспект проблеми

автора, розглядає корелятивні поняття автора біографічного, автора “первинного” й “вторинного”, або “образ автора”. Щоб усвідомити природу естетичної діяльності, на думку вченого, не слід вдаватися до ототожнення автора біографічного – реальної особи, яка “живе своїм біографічним життям”, тобто моменту етичної події, і автора-творця, або учасника естетичної діяльності.

У літературі 60-х рр. ХХ ст. виникає гостра дискусія щодо необхідності змалювання позитивного образу у творах українських та російських письменників. М. Жулинський зауважує, що людський образ у літературі важливий не лише тому, що це найефективніша форма відтворення суті соціальних процесів в їхньому духовно-психологічному сприйманні, це також один з найголовніших чинників впливу на сучасника – творця нових форм буття; З. Голубева наголошує на тому, що в літературі все частіше йде мова про формування в людини дійового, активного та творчого ставлення до життя, до пробудження в ній художника. У цьому насамперед гуманістичний пафос літератури та мистецтва, які повинні розглядатися в контексті всього суспільного життя. Оцінка художнього явища повинна виходити з позицій важливості й доцільності порушених у творі соціально-політичних і морально-етичних проблем. Певна річ, автор книги, у якій діють герої під власними іменами, дещо обмежений у вияві своєї творчої фантазії, але це обмеження часто зовнішнє – воно аж ніяк не заважає письменникові художньо переконливо відтворити характери та вчинки своїх героїв у творі. Згадаймо твори “Сотников”, “Дожити до світанку” і “Вовчу зграю” В. Бикова, “Берег” Ю. Бондарєва, “Дикий мед” Л. Первомайського, “Циклон” О. Гончара або ж роман-біографію “Ритми життя” В. Дрозда, і ми переконаємося, що основою творів є біографічні структури (життєпис автора, біографічні відомості, що належать самому автору тощо), які домінують у всій сюжетній канві творів.

Багатовимірність авторської присутності в тексті, співіснування різних підходів до розуміння проблеми автора значною мірою породжують велику кількість термінів, якими дослідники намагаються позначити різні іпостасі автора й окреслити сфери його функціонування. У теоретико-концептуальному контексті висвітлення проблеми біографічних структур (життєві враження, відчуття та переживання письменника) ґрунтується на базі синергетичного розуміння інформації, яку залишає по собі письменник, і того, як вона сприймається іншими. Як відомо, синерген – онтологічно завершений життєвий, автобіографічний час. Це – життєво-творчий світ письменника, завершений у певний часо-просторовий, історично-визначений доленосний момент. Це – все коло життєвих вражень митця слова: світосприйняття, світовідчуття та світовираження, вся розмаїтість порухів думки, імпульсів, асоціацій, логічно вивершений у його естетичній концепції світу й людини, цілісно виражених у творчості; енергетичний потенціал творчої особистості, виражений в образній формі. Одночасно це – світ героїв, що репрезентують вічне, нетлінне,

загальнолюдське, виражене в поетичних формах, тобто являють ідеал в образному втіленні автора. Синерген – багатовимірний, поліаспектний універсальний засіб проникнення в сутність створеного митцем художнього слова. Водночас це і критична думка про нього, інтерпретована в певні історичні періоди, відповідно до всіх чинників буття переглянутих сьогодні.

Розвиток української прози та поезії у 50–60-х рр. ХХ ст. йшов під знаком творчих стильових пошуків продиктованих світоглядною позицією письменників, коли найбільш помітною була реалістична течія, орієнтована на традиції класичної літератури. У творах харківських письменників І. Багмута, К. Гордієнка, В. Добровольського, Г. Леонова, С. Мушника, В. Холода, М. Шаповала зображувалася реальна дійсність, життя міста і села, психологія людини.

Яскравим представником у літературі зазначеного часу був Василь Бондар. Пильна увага до людської долі, усвідомлення її унікальності, укрупнення до величин, порівнюваних з долями країни та світу, дозволили письменнику якнайповніше виявити глибинні проблеми як життя однієї людини, так і всього людства.

Василь Трохимович Бондар – поет, прозаїк, критик, літературознавець, розмірковуючи над своєю творчістю, відзначав, що у нього так виходить, що кожен розділ свого твору, як правило, пишеться від імені одного героя. Це сприяє розкриттю індивідуальної долі героя, затверджує неповторність кожного характеру, є одним із дієвих засобів правдивого зображення образу часу, філософія якого не зводиться до фіксації біографії людини, як такої, а зростає з неї, що природно, дозволяє вивести конфліктну колізію “людина і війна” на рівень загальнолюдських проблем.

Своєрідність світоглядного пошуку Василя Бондаря була предметом дискусій як за життя письменника, так і в подальших літературознавчих розвідках. Аналіз різних наукових студій допоміг виявити суперечності в оцінці програмно-естетичних засад українського письменника, його місця в тогочасному літературному процесі. Найголовнішими причинами упередженого ставлення до творів Василя Бондаря в наукових студіях попередніх десятиріч були думки про літературну маловартісність його творів, розмитість жанрової концепції, а також відсутність комплексних досліджень індивідуального стилю письменника.

Свого часу схвальну оцінку творчого доробку Василя Бондаря подавали харківські критики, письменники, літературознавці І. Багмут, Г. Гельфандбейн, В. Добровольський, І. Муратов, М. Шатилов. Дослідники наголошували на тому, що у творах Василя Бондаря (повісті “Все-правда”, “Листя летить проти вітру”, “Рідні пороги”, “В краю Дахау” тощо) людська доля розглядалася з позицій правди, а обставинні першопричини не пояснювалися політичними мотивами і не виправдовувались ідеологічними установками, а наново на вищих історичному й естетичному рівнях піддавалися аналізу (В. Брюгген, З. Голубева).

Значну роль в утвердженні правди при розкритті проблеми “людина і народ” відіграє звернення письменника до біографізму, тобто зображення подій через конкретну особистість, відчуття нею власного життя як невід’ємної ланки історичного процесу. Василь Бондар в емоційному пориві часто неначе з’єднується з відчуттями героя. І тоді відкрито заявляє про своє сприйняття світу, тим самим укрупнюючи важливі узагальнення, додаючи їм ще більшої переконливості та підтверджуючи згоду з думками і відчуттями героя, розкриває зв’язки у сучасному світі і виводить його на вищий рівень самосвідомості.

Таким чином, людина і народ зображуються Василем Бондарем як єдине ціле; їх взаємозв’язок і взаємозалежність дозволяють письменникові виявити домінантні риси в характерах героїв, створити неповторну художню концепцію людини, змальовану світлом сумлінного таланту і правдою, не тільки взятою письменником із життя, а прожитою їм власною душею, правдою, яка показує людину та її істинність. Отже, у своїх поетичних та прозових творах (повісті “Все-правда”, “Листя летить проти вітру”, “Рідні пороги”, роман “Зорі гаснуть на світанку”, зб. “Маки на дроту”, зб. “Рідні пороги” тощо) письменник створив узагальнений образ народу як унікального духовного світу, що складається з неповторних характерів.

В. Брюгген зауважує, що факти особистого життя стають фактами біографії поетичної; нерідко трапляється, що яскраві поетичні звершення лишаються віхами зовні “бідної” людської біографії, але не може бути поезії взагалі, поезії без зримого, відчутного взаємозв’язку життя й творчості.

Серед героїв Василя Бондаря зустрічаємо неповторні людські характери, яким властиві спільні риси – відданість, героїчність, готовність на подвиг за ради народу, в ім’я торжества його ідеалів. У творах письменника народний характер, героїчність особи, органічно поєднується з простою, життєвою невимушеністю проявів почуттів і дій, з тим, що є характерною особливістю народного, художнього світосприймання. Наголошуючи на цій тенденції, Ю. Барабаш поєднує у творах Василя Бондаря героїчне як естетичну категорію з поняттям народності, обґрунтовуючи тезу про народність естетичного ідеалу митця як головного критерію народності його творчості взагалі.

Творчість Василя Бондаря досліджував Г. Гельфандбейн, який зауважив, що в літературі з’явилася людина, яка прагне до якнайновішого розкриття своїх здібностей, до самоствердження в суспільстві через реалізацію свого таланту. Критик цілком слушно стверджував, що у кращих творах Василя Бондаря (“Все-правда”, “Листя летить проти вітру”, “Рідні пороги”, “Зорі гаснуть на світанку”, “Аж доки сонце світить у зеніті”, зб. “Маки на дроту”, зб. “Рідні пороги” та ін.) поглибився аналіз розвитку особистості, який піднісся до високого інтелектуального рівня.

Л. Новиченко слушно відзначив, що твори Василя Бондаря стали приналежністю всього нашого духовного й громадянського життя, фрагментами його історії і водночас тією діяльною художньою системою в його поступальному розвитку, бути якою здатне лише справді передове й досконале мистецтво.

Природна близькість художньої правди до конкретного життя, до народних реалій та художніх узагальнень дозволили Василю Бондарю створити соціально-філософські твори, у яких він показав не тільки героїчний порив народу, але й відтворив характер проблемних колізій, що вже давно поставили людину і народ в екстремальну ситуацію (повісті “Все-правда”, “Листя летить проти вітру”, “Рідні пороги” тощо). Війна лише загострила ці проблеми, народ же, відчувши свої сили, усвідомив всю протиприродність існуючих взаємин між ним і владою, яка все частіше відповідала звичним ідеологічним стереотипам.

Значна увага у творах Василя Бондаря, приділяється художньому дослідженню категорій героїчного та трагічного, їх діалектичних взаємозв'язків, що базуються у просторах автобіографічних ландшафтів. Постановка цієї проблеми як в плані теоретичному, так і в художній практиці має важливе значення. Осмислення нашою літературою небаченої жорстокості та трагізму боротьби з фашизмом вимагає глибшого проникнення в сутність героїчного, його взаємозв'язків з трагічним. Василь Бондар на правдиво виписаних долях розкрив найвищу людяність героїзму простої людини, для якої чесно діяти в складних обставинах невіддільне від самого життя, від поняття “чесно жити”.

Отже, критики наголошують на тому, що у воєнній прозі Василя Бондаря загострюється інтерес до загальнолюдських цінностей гуманізму – добра, справедливості, совісті, товаришкості, до випробування моральних основ особистості тощо. Посилюється прагнення осмислити людину у всій сукупності її зв'язків зі світом, побачити її долю у спільній біді та боротьбі. Відзначимо, зокрема, посилення у творчості письменника уваги до проблеми ціннісних орієнтацій, критеріїв, що визначають поведінку персонажів. Саме внутрішня вимогливість, сформована всім попереднім життєвим досвідом, прагнення звиряти свої вчинки найвищими естетичними мірками визначають життєву позицію головних героїв Василя Бондаря.

Другий розділ “Категорія часу як домінантний структурант поетичної творчості письменника” присвячено з'ясуванню категорій часу в поезії Василя Бондаря. Наголошено на тому, що проблема взаємин людини й часу розглядалася письменником крізь призму публіцистичного звернення.

Основними категоріями часу в творчості Василя Бондаря була історія, пам'ять, зв'язок часів, висота моральних критеріїв митця, його відповідальність, сила духу, саможертвність, гармонія – дисгармонія людини і природи, їх наслідки, кохання як осяяння душі, дотик до вічності, свято душі й мука тощо. Говорячи про поезію Василя Бондаря, більшість

науковців (В. Брюгген, Г. Гельфандбейн, З. Голубева) відзначають її публіцистичну пристрасність, полемічність, громадянський пафос.

Дослідники творчості Василя Бондаря (Ю. Барабаш, Є. Сверстюк, М. Шаповал) наголошують на “емоційно насиченій інтелектуальності” його поезій. У його поетичних збірках “Маки на дроту”, “Сонце над хмарами”, “Ми ідемо далі”, “Рідні пороги” та ін. поряд із почуттям і в органічній єдності з ним присутні пильна думка, заглиблений роздум, точний аналіз. Поетові властиві глибина та масштабність мислення. Поезії Василя Бондаря діалектичні, як діалектичне й усе його поетичне мислення. У своїх творах письменник зображує подробиці тогочасного життя, переходить у масштабність художнього узагальнення. Їх багатовимірність розкривається у русі, у процесі безперервного розвитку, виявлення складних взаємин між людиною й обставинами, індивідуальними вольовими імпульсами та вимогами часу.

Так, збірка Василя Бондаря “Маки на дроту” є істотним здобутком поета. Досконало організована художня “техніка” його найкращих поезій вінчає тривалу, зважену, справді глибинну течію думки. Її конденсованість, багатозначність впливають із потреби всебічно осмислити реальну природу й життєві взаємозв’язки явищ, які стають предметом поетової уваги. Звідси враження від багатьох віршів Василя Бондаря, як від застиглих згустків нервово-піднесеної енергії, що гармонійно поєднали думку й почуття в принагідній конкретності художнього слова.

Письменник постійно намагався подати портрет свого часу, портрет тодішніх проблем, портрет інтер’єру, цілісності деталей та побутових подробиць. І все це разом створювало уяву про портрет персонажа, який жив і діяв у тому часі.

Василя Бондаря постійно цікавила проблема взаємин людини й часу, семантику якої він інтерпретував по-різному: час людини, людина в часі, людина часу тощо, і це відбувалося не лише на рівні сюжетних схем, ситуацій, рішень. Цю проблему Василь Бондар осмислював безпосереднім узагальненим словом, за допомогою прямого публіцистичного звернення.

Поетичні збірки поета присвячені подіям Великої Вітчизняної війни (зб. “Маки на дроту”, “Сонце над хмарами”, “Ми ідемо далі”, “Рідні пороги”, “Зоре моя непогасна” та ін.) привернули увагу тогочасних критиків, у них виокремлюється категорія часу війни. Ці збірки поетичних творів носять автобіографічний характер: ненависть до ворога в душах і живлюще почуття людської взаємодопомоги, моральна чистота і незаплямованість сумління – поет шукає той внутрішній стрижень, який допоміг нашому народові в цілому і людині зокрема вистояти у війні.

Час війни займає центральне місце у творах письменника, наповнюючи напруженим психологізмом героїв, кожний із яких сприймає її по-своєму, пов’язану не тільки з особистою долею, але й із загальною долею всієї країни. Війна, зображена письменником як екстремальна реальність, яка укрупнює характери, додає їм масштабності, а образ народу відтворюється

як особова різнохарактерна сила, що має в кожній неповторній особі свою долю, не схожу на іншу, але волею історії й особистим душевним рухом спрямовану до однієї мети – перемогти ворога (зб. “Маки на дроту”, “Сонце над хмарами”, “Ми ідемо далі”, “Рідні пороги”, “Зоре моя непогасна” та ін.).

У поезіях Василя Бондаря майже неможливо побачити просто опоетизовану історію бойових подвигів, якими автор захоплюється і звеличує їх. У центрі уваги поета (“Брати”, “Суд”, “Пам’ять”, “Блок”) – проблеми морального характеру, вірність високим ідеалам, перевірка духовної цінності особистості умовами, що потребують граничного напруження сил, самопожертви. Переважна більшість ситуацій у творах – драматичні, чи не кожний рядок – “це тривожна струна” (“Людолови, виродки жорстокі, / В смутні дні кривавої війни / Хлопчика чотирнадцяти років / Привезли в Дахау з даліни, / З рідної моєї України, / Де він жив серед веселих нив... / Кат його поставив на коліна – / Застрілив...”). Воєнний час показується як вимушена сувора реальність, що не виключає, звичайно, усіх проявів людського життя, але разом з тим, як така, що не є природною і суперечить самій людській природі.

Стверджуючи безвихідну відчуженість і трагічність людської долі на війні, її приреченість часом, письменник шукає передумови героїчного в підсвідомості, у безрозсудності та відчаї. А з іншого боку найважливішим поштовхом до героїчних вчинків він вважає ненависть. Майстерне зображення в художньому творі жорстокості і небаченого трагізму боротьби з фашизмом потребує глибокого проникнення в сутність героїчного, його зв’язків із трагічним.

У більшості поетичних творів письменника (“Перший зліва в ряду”, “Суд”, “Блок”, “Брати” та ін.) війна постає як біда й усвідомлюється як руйнівна сила, але при цьому подається як жорстока вимушена неминучість, у якій необхідно вистояти та перемогти. Вимоглива правда і вимоглива сумлінність, що наповнюють відтворювані в творах події, визначають моральний вибір героїв, є етичною спонукальною силою, душевною і рушійною істиною, такою, що мотивує кожен вчинок героя і кожне його рішення, ведучи до згоди і єдності.

Сумлінність як визначальна риса в характерах героїв утверджується письменником як вища правда. Василь Бондар, осмислюючи категорію часу і спонукальні мотиви вчинків героїв, через усі поетичні твори провів думку про те, що совість під час війни заглушає всі відчуття, а природна душевна відвертість, жертвна готовність відстояти родову честь є глибинними рисами в характері будь-якої людини (“Пам’ять і мрія”, “Зустріч з недругом”, “Згадка”).

У своїй поетичній творчості Василь Бондар безкомпромісно утверджував вічні мистецькі цінності, незнищенність національного духовного досвіду, мудру життєву філософію. Ліричних героїв у творах (“Витримати таке міг не всякий”, “Руський”, “Німець”, “Француз” та ін.)

об'єднують різноманітні, неповторні людські спільні риси: відданість, мужність, готовність на подвиг в ім'я народу. Як бачимо, своєрідність художньої моделі світу полягає в тому, що в центрі знаходиться особистість, з її неповторним внутрішнім світом, рефлексіями, переживаннями.

Василь Бондар у своїх поетичних творах “Ворогові”, “Начувайся...”, “Героїня”, “Вірність”, “Земля не вміє говорити” торкнувся важливих проблем, які не можуть бути реалізовані в короткий проміжок часу (героїзм, людяність, відповідальність тощо). Отже, твори письменника актуальні для нашого сьогодення і відкриті для майбутнього.

Характеризуючи творчість Василя Бондаря, можна виділити такі основні особливості категорії часу:

- осмислення філософського буття – природи, людини, суспільства;
- зображення психологізму та глибокого щирого інтересу до внутрішнього світу людини;
- відтворення суспільства в період Великої Вітчизняної війни.

У творах Василя Бондаря відчутна юнацька мрійливість, здатність до ліричного переживання, спалах щирих почуттів, витончений смак до слова, закоханість у рідний край, що народжує іноді рядки стримані, точні, емоційно наснажені тощо. Похмурі в'язниці, важкі етапні дороги, концтабори, зустрічі й розлуки, палка любов і підступна зрада, сумні роздуми й пекучі болі, райдужні мрії і мінливі настрої, світлі сподіванки і гнітюча безнадія, щемка туга за волею й батьківщиною – все це зумовлено часовим простором, в якому жив та творив письменник.

Творчість Василя Бондаря позначена філософічністю, поліфонізмом, поетизацією прекрасного в житті людини. Досліджуючи проблему “людина часу”, письменник роздумує над людською сутністю, над такими вічними категоріями, як добро і зло, честь і безчестя, духовність і бездуховність, совість і справедливість. Автор використовує історію, пам'ять, незвичайні обставини для змалювання високих моральних якостей простої особистості, її силу духу, саможертвність.

Третій розділ “Типологія поезики прозових і поетичних творів Василя Бондаря” присвячено типологічному аналізу поезії та прози письменника, а також їх рецепції. На даному етапі розвитку літературознавства існує велика кількість підходів як до аналізу дискурсу, так і до виділення різних його типів. Однак між усіма різноманітними поглядами (З. Голубєва, Г. Гельфандбейн, М. Жулинський) є дещо спільне – усі вони розглядають людську поведінку як певну діяльність.

Дослідження рецепції світоглядних позицій Василя Бондаря у працях Ю. Барабаша, В. Брюггена, Г. Гельфандбейна, Ю. Герасименка, З. Голубєвої, М. Шаповала, М. Шатилова засвідчило, що сучасники Василя Бондаря загалом визнавали значущість його філософських роздумів, повною мірою усвідомлювали сутність та оригінальність його духовного пошуку. Розлога й загалом добре збережена проза та поезія Василя Бондаря

дозволяє отримати об'єктивне уявлення про світоглядні цінності, художньо-естетичні уподобання митця, його творчу індивідуальність.

Поява прозових творів письменника спричинила виникнення літературних дискусій (З. Голубевої, М. Шаповала, М. Шатилова та ін.). Василь Бондар глибоко усвідомлював суспільну роль літературної критики і у своїх творах неодноразово наголошував на цьому. Прозові твори письменника (“Все-правда”, “Листя летить проти вітру”, “Рідні пороги”, “Життя”, “Сковорода у Бабаях”, “Камінь говорить”, “В краю Дахау...”, “Аж доки сонце світить у зеніті” тощо) відзначаються змістовою свободою, співіснуванням тем різнопланового діапазону. Тематичний поліфонізм прозових та поетичних творів відображає масштабність і розмаїття самого життя. Але теми життя і смерті, свободи і творчості реалізуються не в річищі абстрактних філософських узагальнень, а осмислюються у процесі внутрішнього самопізнання на тлі характерних для автора актуальних проблем.

Найпліднішим роком у літературній діяльності Василя Бондаря виявився 1968, коли письменник написав значну кількість творів, як прозових, так і поетичних. З невідомих причин останні не були надруковані, залишившись в архівах Харківського Літературного музею (“Господарка району”, “Камінь говорить”, “Камінь стогнати не буде”, “Колгоспна симфонія”, “Кували в Карпатах зозулі”, “Ми ідемо далі. Поезії (початок)”, “Ми ідемо далі. Поезії (кінець)”, “Ми на сторожі”, “Недруковані вірші або остання редакція віршів”, “Нобелівська премія 1936 року”, “Генерал фельдмаршал бреше... Памфлет”, “В краю Дахау...”, “Перстень...”, “Помирати будем на світанку (німці)”, “Поетичний репортаж весни і літа”, “Пише...”, “Жінка”, “Оповідання без назви”, “Слово про поему”, “Уривки з оповідання “Батьки й діти”).

У прозових творах Василя Бондаря відбувається трансформація жанрово-стилістичних норм, яка засвідчує новаторський характер письменника, їх нову естетичну якість. Як правило, такі твори демонструють тематичне розмаїття, багатофункціональність, структурну та стильову мозаїчність (“Помирати будем на світанку (німці)”, “Червона калина”, “Мачуха”, “Все-правда”, “Листя летить проти вітру”, “Рідні пороги”, “Життя”, “Сковорода у Бабаях”, “Камінь говорить”, “В краю Дахау...”, “Аж доки сонце світить у зеніті” тощо).

Звертаючись до воєнної тематики, Василь Бондар порушував важливі проблеми тогочасної дійсності: цінність людського життя і необхідність самопожертви, героїзму, моральна свобода й обов'язок, формування героїчного характеру і його спадкоємність та ствердження у мирні дні, джерела масового, всенародного подвигу, громадянської мужності і відповідальності за солдатські життя, за марність і немарність жертв. Сприйняття та обговорення названих проблем робить актуальними твори як поетичні, так і прозові (“Помирати будем на світанку (німці)”, “Зорі гаснуть

на світанку”, “Камінь говорить”, “В краю Дахау...” “Аж доки сонце світить у зеніті”, зб. “Маки на дроту”, “Пам’ять і мрія” тощо).

Для воєнної прози Василя Бондаря характерне зосередження на загальнолюдських цінностях гуманізму – добро, справедливість, совість, товариськість, які є моральною основою особистості. Письменник прагне осмислити людину у всій сукупності її зв’язків зі світом, побачити її долю у спільній біді та боротьбі. Відзначимо, що Василь Бондар значну увагу приділяв проблемі ціннісних орієнтацій, критеріїв, що визначають поведінку персонажів. Саме внутрішня вимогливість, сформована усім попереднім життєвим досвідом, прагнення звир’яти свої вчинки найвищими естетичними мірками визначають життєву позицію головних героїв митця.

У поетичних і прозових творах Василь Бондар використовує прийом багатоголосся. Включаючи непрямі характеристики героїв, думки інших людей, автор ніби ще більше підкреслює власне враження, оскільки саме воно для письменника є основним критерієм істинності зображуваного. Майже усі твори Василя Бондаря мають ліричний характер: у них постійно відчувається особисте ставлення до подій та героїв. Це знаходить вияв також і в багатогранній характеристиці персонажів, розкритті їх внутрішнього стану тощо. Крім того, ліричне начало у творах письменника виражене різними видами відступів – ліричними, публіцистичними, філософськими (зб. “Маки на дроту”, “Рідні пороги”, повість “Все-правда”, роман “Зорі гаснуть на світанку” та ін.).

Василь Бондар у поетичних та прозових творах дбав про психологічну вірогідність, про відкриття найпотаємніших куточків душі, про нюанси людської поведінки й почувань – саме в цьому найтонший нерв художньої оповіді. Письменник справжній майстер тонкої, емоційно наснаженої деталі, гостро полемічного діалога; він продемонстрував гарні можливості стиліста, для якого відкриті словесні закони показу реальної картини світу, влучних і виразних мовних сполучень, уся повнота звучання й первісна свіжість слова.

Головна ознака творчості Василя Бондаря – гострота світосприймання і точність спостереження, не фактографічна правдивість, а життєва правда. Автобіографічні поетичні та прозові твори в їх різноманітних тематичних розгалуженнях і жанрових формах були основним полем художнього самовияву Василя Бондаря. Етапи його ідейної та художньої еволюції найбільш зримі у ліриці, а індивідуальність митця, глибина його творчої особистості найвідчутніша у художній прозі.

Специфікою прози Василя Бондаря є те, що в ній не існує другорядного, незначного. Для автора художньо вагоме все: від домінантної проблеми до репліки епізодичного персонажа, від виразного портрета зовнішності до тонкого психологічного нюансу, від роздумів на суспільно-культурні теми на тлі історичних подій до яскравого зображення дрібних деталей.

Біографізм героїв у поетичних і прозових творах Василя Бондаря посилюється й психологічно підтверджується правдою відчуття письменника, тобто елементами його художньої автобіографічності. Адже не випадково автор приводить свого героя в рідний край, де й сам пережив тривожні моменти (повість “Рідні пороги”). Письменник переконливо показує, що на межі життя і смерті людина не тільки не черствіє, а навпаки, наповнюється особливим відчуттям, закладеним від народження, але немов забутим у повсякденному житті, яке в екстремальній ситуації війни спалахує і прославляє людину, хоч і смертну, але неповторну в безмежному світі.

Отже, спадщина Василя Бондаря становить собою цілісність, у якій особливо виразно й переконливо розкривається послідовність розвитку творчої індивідуальності автора, збагачення й соціальна конкретизація досвіду. Провокації, шпигунство, залякування цілого покоління німецької молоді, що виростала в тіні шибениць і концтаборів – все це показує письменник у своїх поетичних і прозових творах. Та все ж Василь Бондар зумів побачити різні типи поведінки, різні типи моралі навіть у тій безнадійно-розпачливій суспільній атмосфері. І хоч розкриваються вони здебільшого якимось однією гранню свого характеру, без поглибленого аналізу внутрішньої еволюції образів, твори залишають враження одвертої розповіді про воєнні події.

У **висновках** узагальнено результати дослідження.

Василь Бондар був не лише свідком, а й учасником зображуваного, ходив у розвідку разом з друзями-солдатами, які потім стали героями його творів, переживав разом з ними радість перемоги, пізнав відчуття задоволення від виконання найсвятішого обов’язку громадянина – захищати Вітчизну, був військопополоненим. Тому у творах письменника таким цільним, монолітним виступає характер і оповідача, і його друзів, тому так глибоко розкрита психологія героїв. У роздумах про сучасний стан подій, про прийдешнє, у вчинках і взаєминах із друзями, в окремих репліках на адресу таких, як сам, військопополонений чи ворог – в усьому цьому перед нами виникає проста і велична, скромна і героїчна, лірична і загартована постать письменника. Автор крок за кроком розповідає про буденні фронтові справи, чим досягає реалістичного зображення, переконує і зворушує.

Творчість Василя Бондаря синтезувала основні засади шістдесятництва крізь призму індивідуального світогляду: його поезія сповнена гуманістичного пафосу та глибоко лірична. Поет стоїть на засадах морального максималізму, він незрадливий у любові до краси і нещадний до потворностей. Особливого звучання в творчості Василя Бондаря набуває категорія часу та почуття особистої відповідальності. Літературна діяльність Василя Бондаря увібрала в себе той спектр гуманістичної, вселюдської проблематики, якої торкалися шістдесятники, намагаючись творити культуру на противагу антикультурі.

У поетичних і прозових творах Василь Бондар зображує елементи біографізму, життєву правду (повісті “Все-правда”, “Листя летить проти вітру”); розглядає поетичну інтенційність складників “людина-війна”, “людина-зброя”, “людина і народ” (зб. поезій “Рідні пороги”, “Маки на дроту”); досліджує природу людської психіки, здібності людини на рівні підсвідомого інтуїтивно сприймати буття (роман “Зорі гаснуть на світанку”); прагне до осмислення людської сутності, зображуючи проблеми добра і зла, взаємовідносин між людьми, відповідальності, обов’язку перед Батьківщиною (зб. оповідань “Лебеді летять на південь”) тощо. Від твору до твору душевний багаж головних героїв наповнюється найвищими цінностями: звідси – переконливість зображуваного, правдива щирість, схвильованість поетичного голосу. Елементи біографізму розкриваються у творчості Василя Бондаря не лише як органічний і неорганічний світ, природне доквілля, а і як біографія людської особистості, сукупність її психічних та фізичних особливостей.

Проблематика творів Василя Бондаря поєднує поняття: час – людина – зброя. Це визначає ідейно-тематичний центр творів: героїчна боротьба нашого народу з фашизмом. Одне з центральних місць у творах письменник відводить проблемі “людина і війна”. У розумінні й зображенні воєнних дій як боротьби у всій багатоманітності її проявів Василь Бондар найближче стоїть до нового трактування літературно-художньої проблеми війни та миру, що підкреслюється наявністю в його творах насамперед біографічних ландшафтів. Досліджуючи характер художнього осмислення теми війни і миру в українській прозі ХХ ст., письменник зосереджує свою особливу увагу на екстремальних ситуаціях війни (повісті “Листя летить проти вітру”, “Рідні пороги” та ін.).

Визначальною рисою творчості Василя Бондаря є спроба подолати протистояння ідеалу та дійсності. У центрі такого типу художнього мислення стоїть вольова, цілеспрямована індивідуальність, свідомо своєї мети, настирного шукання особистої долі, відстоювання власних бажань, настроїв тощо. Одним із суттєвих аспектів гуманістичної концепції людини у творчості Василя Бондаря постає проблема взаємозв’язків особистості і суспільства, особистості і колективу (повість “Листя летить проти вітру”, оповідання “Під вербами”).

Феномен природи подається автором у прозових (повість “Рідні пороги”, оповідання “Камінь стогнати не буде”) та поетичних (зб. “Ми ідемо далі”, “Рідні пороги”) творах. Одним із аспектів художнього бачення світу письменника є своєрідність сприймання ним взаємин природи та людини. Відчуття єдності й суперечності в цих взаєминах породжує в уяві Василя Бондаря безліч образних асоціацій, втілюється в художні образи, сповнені хвилюючої емоційності та філософічності.

Твори Василя Бондаря свідчать про силу його таланту у зображенні глибокого психологізму героїв. Проблема психологізму – одна з провідних у багатогранній спадщині Василя Бондаря. Психологізм автобіографічних

ландшафтів у творах Василя Бондаря має виняткове значення для розвитку воєнної прози в українській літературі. Письменник майстерно передає психічний стан героїв через внутрішній монолог, діалог, паузи, повторення, роздуми, пейзаж. Він зумів розкрити внутрішній стан своїх персонажів у дні суворих випробувань, бо саме на війні людина розкриває свої можливості (зб. оповідань “Лебеді летять на південь”, роман “Зорі гаснуть на світанку”). Василь Бондар часто відтворює психіку героїв на зламі, у момент переосмислення ними вічних цінностей або їх втрати.

Значення автобіографічних творів у відображенні ідейно-художніх поглядів Василя Бондаря, їхньої динаміки полягає в автентичному джерелі висвітлення творчої індивідуальності письменника, його світогляду, естетичних засад, психологічних особливостей тощо.

Отже, у ході дисертації розглянуто наукові праці вітчизняних учених щодо аналітичного осягнення літературного доробку Василя Бондаря, його внеску в розвиток гуманістичних тенденцій української літератури. Досліджено біографічні структури та поетикальні концепти у площині художньої творчості письменника; з'ясовано естетико-філософські засади творчості митця, а також категорію часу як домінуючий структуристичний поетичний тип творчості письменника тощо. Домінуючі хронікальні типи сюжетів, органічна цілісність, чітка підпорядкованість усіх елементів твору основній ідеї, акцент на глибокому аналізі однієї чи кількох проблем особистісного плану, спокійна манера оповіді творів Василя Бондаря – особливості творчої індивідуальності письменника.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВИСВІТЛЕНО В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

1. Шарова Т.М. Моральне становлення особистості у воєнній прозі Василя Бондаря / Тетяна Шарова // Кафедра. Від бароко до постмодерну: [зб. праць кафедри української та світової літератури ХДПУ ім. Г.С. Сковороди / за ред. доктора філології, професора Л. Ушкалова]. – Х. : Майдан, 2007. – Том V. [Спец. додаток до часопису “Слобожанщина”]. – С. 305 – 308.
2. Шарова Т.М. Біографізм як складник поетичної творчості Василя Бондаря / Тетяна Шарова // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. – Серія літературознавство. – Ч. 2. – Вип. 1 (53). – Харків : ППВ “Нове слово”, 2008. – С. 114 – 118.
3. Шарова Т.М. Типологія поетикальних рецепцій у автобіографічних творах Василя Бондаря “Все-правда”, “Листя летить проти вітру” / Тетяна Шарова // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – Серія Філологія. – № 836. – Харків, 2008. – С. 265 – 267.
4. Шарова Т.М. Елементи біографізму у творчій спадщині Василя Бондаря / Тетяна Шарова // Література. Фольклор. Проблеми поетики: Зб. наук. праць. – Ч. 2. – Вип. 31. – К. : Твім інтер, 2008. – С. 738 – 744.

5. Шарова Т.М. Василь Бондар: художня модель світу в автобіографічних творах письменника // Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. – № 2. – Запоріжжя, 2008. – С. 251 – 257.
6. Шарова Т.М. Естетико-філософські засади малої прози Василя Бондаря / Тетяна Шарова // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. – Серія літературознавство. – Ч. 1. – Вип. 1 (57). – Харків : ППВ “Нове слово”, 2009. – С. 143 – 150.
7. Шарова Т.М. Роль біографічних структурантів у повісті Василя Бондаря “Рідні пороги” / Тетяна Шарова // Науковий вісник Миколаївського державного університету. Філологічні науки. – Вип. 22. – Миколаїв : МДУ, 2009. – С. 183 – 188.
8. Шарова Т.М. Василь Бондар: особливості біографічної прози та ідейно-художні пошуки письменника / Тетяна Шарова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – Філологічні науки. – Ч. 2. – № 3 (166) лютий. – Луганськ : ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2009. – С. 179 – 185.
9. Шарова Т.М. Василь Бондар: категорія часу як домінуючий структурант поетичної творчості письменника // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. – Серія літературознавство. – Ч. 1. – Вип. 2 (58). – Харків : ППВ “Нове слово”, 2009. – С. 87 – 94.

АНОТАЦІЯ

Шарова Т.М. Василь Бондар: поезія та художня проза письменника як біографічний ландшафт. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література. – Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. – Дніпропетровськ, 2010.

У дисертації досліджено характер художнього осмислення проблеми біографічного ландшафту в творчій спадщині Василя Бондаря. Окреслено сюжетно-композиційну своєрідність творів письменника та визначено концепт біографізму як домінуючі естетико-філософської складової його таланту. Розкрито поетичну інтенційність складників “людина-війна” та “людина-зброя” у творах митця.

Під час аналізу поетичних і прозових текстів з’ясовано жанрову специфіку антивоєнних творів Василя Бондаря та рівень вивчення досліджуваної проблеми. Уперше здійснено системний аналіз спадщини Василя Бондаря, зокрема архівної, визначено категорію часу як домінуючого структуранта поетичної творчості митця; подано рецепцію поетичних і прозових творів, осмислено процес створення автором ідеальної людини свого часу.

Ключові слова: біографізм, біографічний ландшафт, біографічні структури, категорія часу, типологія, рецепція.

АННОТАЦІЯ

Шарова Т.М. Василий Бондарь: поэзия и художественная проза писателя как биографический ландшафт. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 – украинская литература. – Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара. – Днепропетровск, 2010.

В исследовании произведен анализ работ, посвященных творчеству Василия Бондаря. Научный интерес представляют разные параметры становления идиостиля Василия Бондаря, формирования творческих принципов и индивидуального метода писателя. С этой целью нами были исследованы тексты писателя, в которых сосредотачивается внимание на воссоздании событий его жизни и деятельности.

Комплексный анализ творческого наследия поэта с привлечением различных методов современного литературоведения дал нам возможность определить роль, место писателя и его произведений в контексте художественно-эстетических поисков отечественной литературы XX века.

В диссертации исследован характер художественного осмысления проблемы биографизма в творческом наследии Василия Бондаря. Очерчено сюжетно-композиционное своеобразие произведений Василия Бондаря и определен концепт биографизма в творчестве писателя как доминанты эстетико-философской составляющей его таланта; представлено рецепцию поэтических и прозаических произведений, осмыслено процесс создания автором идеального человека своего времени.

Факты личной жизни становятся фактами биографии поэтической; нередко случается, что яркие поэтические произведения остаются вехами лишь снаружи “бедной” человеческой биографии, но не может быть “поэзии вообще”, поэзии без такой зримой, осязаемой взаимосвязи жизни и творчества.

Творческое наследие писателя рассматривается как определенная эстетическая целостность. Действительно, все повести Василия Бондаря взаимосвязаны – хронологически, общими героями, повторяемостью ситуаций. Это объясняется, прежде всего, их концептуальным единством, постоянным вниманием автора к проблемам формирования героической личности в сложные, переломные исторические периоды. Одной из приметных черт таланта Василия Бондаря является отношение к проявлениям критериев человечности и мужества в ситуациях напряженных, а то и драматичных.

Спецификой прозы Василия Бондаря является то, что в ней не существует второстепенного, незначительного. В творчестве писателя все художественно необходимо, и в то же время находится в центре

писательского зрения. Значение автобиографичной прозы в воссоздании идейно-художественных взглядов Василия Бондаря, их динамики заключается в аутентичном источнике освещения творческой индивидуальности писателя, его мировоззрения, эстетичных принципов, психологических особенностей. Произведениям Василия Бондаря свойственна автобиографичная сюжетность. Писатель чаще всего возводит главную идею на остром столкновении характеров, выдвигая на первый план категории времени как доминантный структурант своего поэтического творчества. Поэзия и художественная проза писателя проникнуты гуманной мыслью, они не просто декларативные в своей основе, а действительно серьезные и многозначительные, как и каждая мысль, что выплывает из сложности характеров и человеческих взаимоотношений.

Наблюдения над автобиографическим ландшафтом Василия Бондаря подтверждают важную истину – биографизм является важным источником освещения реализации творческой индивидуальности писателя, воплощением в произведениях его мировоззренческих эстетических принципов.

Ключевые слова: биографизм, биографический ландшафт, биографические структуранты, категория времени, типология, рецепция.

SUMMARY

Sharova T.M. Vasyl Bondar: poetry and artistic prose of the writer as a biographical landscape. – Manuscript.

Thesis for a candidate's degree of philological sciences, speciality 10. 01.01 – Ukrainian literature. Dnipropetrovs'k National University by Oles Gonchar. – Dnipropetrovs'k, 2010.

Thesis is devoted to the analysis of the character of artistic comprehension of the problem of biographical landscape, of Vasyl Bondar's heritage. Subject – compositional peculiarity of Vasyl Bondar's works is outlined. The concept of biographism in the creative work of the writer as a dominant of aesthetic – philosophical part of his talent is defined. Poetic intention of the parts “a person – war” and “a person – weapon” in the works of the writer is exposed.

The genre specificity of anti – war works of Vasyl Bondar's works has been retraced in the process of theses investigation. The level of study of the researched problem was elucidated. For the first time the systematic analysis of Vasyl Bondar's poetic and prose works, including archives has been done. Works of the writer have been analyzed in detail. The category of time as the dominant structure of the poetic creative work of the author has been defined. The reception of poetic and prose works is presented. The process of the author's creation of the ideal person of his time is interpreted.

Key words: biographism, biographical landscape, biographic structurants, category of time, typology, reception.